Cultura és hygiene.

Korunkat minden téren nagy haladás jellemzi. A technika óriási vívmányai, a gazdasági fejlődés és a tudomány haladása méltán büszkévé teszik az emberiséget. Vajjon e haladás, mely tagadhatatlan, tényleg minden térre kiterjed-e? Vajjon korunknak nincsenek-e árnyoldalai, melyek éppen a haladás mikéntjéből származnak, aminthogy a haladás mindig áldodozatot kivan?

Nem sokáig kell keresnünk, hogy az új irány árnyoldalait megtaláljuk.

Az új irányzatnak betegsége ugyanis az, hogy az »érvényesülésből« őrületes »verseny« fejlődött, melynek elejére és végére, vagyis indtító okának és végczéljának helyére borunk nem tett ideális, nagyszabású gondolatokat és míg egyrészről jórészben elejtette az ethikai alapot, ezzel együtt elhanyagolta a nagy jónak és a nagy szépségeknek fönséges igazságait, másrészről a mohó kapzsisággá fejlődött verseny embergyilkos munkarendszerré nőtt. A modern társadalmakba való embertömörülés culturalis eszközeivel és czéljaival csakugyan az ember testi és ezzel együtt lelki fejlődésének bizonyos irányban hátrányára szolgált és e ténynyel csakugyan rövidebbé és nehezebbé tette az életet.

Már magának az új culturának az alapja, a kereszténység az emberi szervezet földi követelményeit kevésre becsüli. Míg

a Judaismus a testi jólétre vallási szabályaiban megfelelő gondot fordított, a kereszténység a föld felettire és földön túlira concentrálta gondoskodását és a testet elhanyagolta, így azután, amint az ókori Judaismus és pogányság helyébe a nagy culturigényű kereszténység lép, a test egészségének cultusa és ezzel együtt a soeialis hygiene majdnem teljesen kiszorul a culturtényezők közül.

A kereszténység szelleme a földet sötét siralomvölgynek tekinti, melyben a bűnbe sülyedt emberiségnek mennél nagyobb önkinzások és önmegtagadások útján kell átnyomorognia életét, hogy mennyei jussára érdemessé tegye magát. Istennek tetsző dicsőség volt éhezni, önmagát véresre korbácsolni, gyökerekkel táplálkozni, sötét és poshadt légkörben lakni, testi szennytői halálra gyötörtetni. Mindez vezeklés a bűnökért és így az üdvözülés útja. Az orvostudomány haszontalan, fölösleges és ártalmas, gúny és megvetés tárgya volt, de egyben heresist is tartalmazott, midőn az Isten által adott betegségek elhárításával foglalkozni merészkedett. A középkor egész keresztény társadalma valóban súlyos testi és lelki betegségben szenvedett, melyben nyomorultan pusztult is el milliószámra és végigélt ez által olyan korszakot, melyhez hasonlóan sötétet az emberiség sohasem fog megélni és talán nem is tudna még egyszer túlélni.

E sötét korszakra mondhatlanul véres küzdelmek után jött az újkor nagy felfedezéseivel, művészeti életének renaissanceával, a rokokó korszak bujkálkodó pulyaságával, a legújabb kor forradalmaival és a tudományok újjászületésével, de a köz- és magánegészségtan elveinek meg nem ismerésével, gyakorlatának semmilyen, vagy csak félszeg művelésével.

E szomorú jelenségek egyik oka, hogy az orvostudománynak a kereszténység ellen kellett létjogát kivívnia és a tudomány martyrjainak sokaságával diadalra juttatni azt az elvet, hogy az emberi test egészsége és szépsége Isten legnagyobb ajándéka, kötelességünk tehát, már Isten iránti udvariassági tekintetből is, ez ajándék megbecsülése. Kötelességünk tehát a testi erő és épség fentartása, fejlesztése, az élet meghosszabbítása, lehetőleg úgy, hogy a visszafejlődés korának nehézségei ne legyenek szenvedések okozói és ne tegyék az embert szánalmas gyámoltalansággá.

Az élet és egészség szinte önczéllá lett és csak később állott a cultura szolgálatába. Csak később, mikor világossá vált az emberiség előtt, hogy az egészség mesés energiák forrása, melyek munkában nyilvánulnak meg az egyes ember és a közös jó érdekében.

Joggal követelte tehát az ember, hogy viszont a társadalom, helyesebben az állam, minden formák között legnagyobb kötelességének ismerje az emberiség egészségének

védelmét, mint annyi jónak és nagynak, boldogságnak és boldogulásnak forrását.

Ez azonban nem történt meg, mondhatjuk mind mai napig, hisz ma a kuruzslók ezrei a törvény védelme mellett vetik magukat a társadalomra és a gyógyszerek naponként sok százával zúdulnak az emberiségre tisztán üzleti alapon. Λ hygiene tudománya magas fejlettségű ugyan, de a közvagyonnak és közjólétnek sem alkotója, sem mozgatóereje és csupán legújabb időben észlelhetők társadalmi mozgolódások, melyek a közegészségtan nagy elveit a gyakorlati életbe bevinni törekszenek. Mondhatjuk, hogy az államok az egész világon nem ébredtek öntudatra e téren és nem tartják kötelességüknek az egészségügy államosítását, hanem megelégszenek papiroson irt és ott maradt törvények szövegezésével.

Kétségtelen, hogy van haladás és javulás a múlthoz képest és születik is ezer fő- és ezer pótrendelet a közegészség javítása érdekében, de nincsen sehol egységes, erős, öntudatos közegészségügyi politika. Holmi kisszabású ministeri osztályokban húzódik meg a közegészség kérdése. A szolgálatában levő orvosok helyzete szánalmas és munkásságuk kicsinyességekben kimerülő. Ami pedig szégyenbélyege társadalmunknak: az állam maga mérgezi meg az ország lakosait, töri össze testi és szellemi munkaképességüket és ellentálló erejüket, az állam maga taszítja erkölcsi züllésbe lakóinak millióit, kergeti kórházakba, tébolydákba és fegyházakba, amidőn az alkohol monopóliumával folytat nagyszabású üzérkedést.

Állandó endemiákban pusztulnak el öt éven aluli gyermekei és a fiatal anyák a gyermekágyi lázban, mert nincs orvos és képzett bába a járásban. Három millió ember jár évenként iskolába s ezeknek alig van orvosuk, aki az iskoláztatás ártalmait ellensúlyozza, illetőleg ifjúságuknak ezt a drága idejét egészségük növelésére használtatná fel velük, avagy az egészségtan tanítása útján őket az egészség nagy áldásairól felvilágosítaná. Nagy tömegek, amilyenek a katonaság, gyáripari munkások, nincsenek felvilágosítva, kioktatva azon nagy jogukról, mely őket egészségük fentartásában és növelésében védené.

Városok nőnek ki a földből és szennyes talajon épülnek a házak, sötéten a fojtott levegőjű lakások. A nagy népbetegségek ellen, aminők a tuberkulosis, még mindig nincs nemzetközi egységes védekezési mód, a prostitutió, melyet szintén nemzetközileg kellene rendezni, még egyes városokban sem tudott megnyugtató rendezésre találni. És ebben a millieuben vért izzadva küzd az ember a naponként nehezedő életfeltételek megszerzésében.

Ha jobban szembe nézünk azon okokkal, amelyek a cul-

tura haladásában az ember élet- és küzdelmi feltételeit megnehezítik, akkor csakhamar belátjuk, hogy ezek szorosan a cultura természetrajzában gyökeredznek. A hiányos és rendszertelen közegészségügyi politika ugyanis bármi sulylyal nehezedjék az ember létküzdelmeire, egymagában minden nehézséget meg nem magyaráz.

A culturhaladás természeténél fogva elsősorban és általában gyors, másodsorban atypikus, rendetlen vagy rendszertelen. Ez a körülmény főleg abban nyilvánul meg, hogy egyes tudományszakok, pl. a természettudományok ez idő szerint óriási arányokban fejlődnek, míg a bölcselmiek lassan, a művészetiek pedig nem is annyira haladnak, mint inkább lázas (keresés, kapkodás között változnak és extravagáns irányokban túlzók. Az ember szellemének természete pedig sem a lázas gyorsaságot, sem a váratlan változatosságot nem jól tűri, ahhoz csak egyesek és kivételképp tudnak kellőképp alkalmazkodni, míg a túlnyomó többség erejét, felfogóképességét, phantásiáját mód nélkül megterheli, kimeríti.

A szellemi élet hygieneje a legerélyesebben tiltakozik az ilyen irányú és természetű munka ellen, de teljesen hiába, mert a megélhetés feltételei parancsolják, hogy ebben a szédítő versenyben részt vegyen, részt kérjen az ember, sőt ha érvényesülni akar, felülmúlja küzdő társait és iparkodjék mielőbb maga is uj irányokat teremteni, vagy ilyennek látszatát kelteni.

Egy évtizedig tart, amíg valamely elme felraktározza például a természettudomány vívmányait. A percipiálás, a megszerzés nagy munkája már maga is erős szellemi zökkenésekkel folyt le és bárhogy parancsolja a természet, hogy a szellemeikben is egyenletes, fokozatos legyen a fejlődés, mégis kénytelen a cultúrember nyomasztó, kifárasztó arythmiás tempóban legyűrni e munkát.

Alig ér azonban végére, máris úgy látja, hogy mától holnapig teljesen új irányok léptek fel, uralkodnak parancsolólag, melyek a régibb irányokkal sokszor csak lazán, máskor sehogy sincsenek összefüggésben. Még liheg a cultúrember az eddigi fárasztó munkától, sápadt a kimerüléstől és már is kénytelen egészen új, idegen erőforrásokkal való mérkőzésre kiállani.

Egynéhány kiválasztott ezt és a következő új harczokat jól megállja, a túlnyomó milliók azonban a culturharczok ezen rendszertelen fáradalmai alatt kimerülnek, megroppannak, letörnek. A cultura minden egyes lépése sok millió ember idegrendszerének súlyos megviselésével jár és éppen ez az idegesség, mely számtalan esetben gyógyíthatatlan neurastheniához, elmebántalmakhoz vezet, egyik speciális culturbetegsége az emberiségnek, mely sokszor egész nemzedékek elsatnyulásához vezet.

A prophylaktikus hygiene talán meg tudja óvni a társadalmakat a fertőző bajok pusztításai ellen, de cserébe kapja a culturember a degenerátiót. Kétségtelen pedig, hogy mindennek nem kellene bekövetkeznie, ha «az ember az ő culturküzdelméhez odaállítaná a hygiénét, illetőleg a szellemi élet hygienéjének parancsait megtartaná.

Az idegeiben megviselt vagy tönkretett ember végtelenül szánalmas alakja a culturtársadalomnak, hajó iránytű és vezető nélkül a viharos tengeren.

Ez a culturidegállapot szüli egy bizonyos idő után a teljes elernyedést, okozza mindazt, ami fonák, perverz, hisztériás az ő cselekvényeiben. Táplálja a mohó éhességet, a kapzsi versengés beteges erőszakosságát az érvényesülés útjain és nagyra növeszti a munka paroxismusa mellett a túlzó élvezetvágy és hajhászat tobzódásait.

A culturbetegségek egy másik nagy csoportjának okozója az érvényesülési versenyben megnyilvánuló azon kapkodás, melyet szétforgácsolásnak nevezünk. Százezer ember közül talán egy van azon helyzetben, hogy a culturküzdelem nagy munkájában nyugodtan szentelheti magát és szellemi életét egyetlen iránynak.

Más még nagyobb bajt okoz a kisiklás kényszerűsége, melyen azon szinte mystikus, fatális erők hatását értem, melyek bele hajszolják a. culturharczost szellemi képességeinek, vágyainak és érzéseinek, részben vagy egészben megnem felelő vagy velük teljesen ellentétes irányú élet munkaprogrammba.

Nincs szomorúbb, szánandóbb alakja a culturtársadalomaak, mint a culturának ilyen erőszakkal besorozott katonája, aki kénytelen rabszolgamódra, utált és idegen liatalmakat szolgálni. Kénytelen, mert se ideje, se módja a neki helyeset megválasztani és arra áttérni, se ereje a neki kedvesebb munka feltételeit elsajátítani és megtanulni. Sok százezer pályatévesztett vívja keserves harczait a culturtársadalomban, kiknek idegeire éppen a pályatévesztetség borzalmas hatása fekszik nyomasztólag, hat rombolólag.

Ha mind e körülmények egészen sajátos betegséget okoznak is, melynek jelzésére az orvostudomány nem tud más kifejezést, mint az »idegesség«-ét, mégis sokféle baj ez hatásában és következményeiben. Legtöbbször mind e romboló culturmunka együtt jár ugyanis testi munkával is, de ez utóbbi maga is éppúgy megkívánja áldozatait a nagy és változó igényű culturtársadalomban, mint a szellemi munka.

Bizonyára egészen másképp állana culturtársadalom ügye, ha az élesen megfigyelő orvostudomány által teremtett prophylaktikus hygiene szólhatna bele teljes erővel a decompositio ezen őrületes, szomorú, chaotikus munkájába. Hisz kétség-

telén, hogy a cultura rovására írhatjuk a legpusztítóbb népbetegségeket: mint a tuberkulósist, mely a szerint terjedt és pusztított jobban, amint a cultura nagy és legnagyobb központokba tömörítette az emberiséget anélkül, hogy a kellő tisztaságot, por- és füstmentességet, napot, levegőt megadta volna nekik. Egyetlen gyógymódja ma nem is más, mint »vissza a szabad, a tiszta levegőre és a jótékony naphoz.«

A cultura által okozott bűnlajstromba sorozhatjuk az ipari betegségek óriási csoportjait, a közlekedés fellendülésével járó testi bajokat és baleseteket, mert az ipart és közlekedést a cultura teremtette, de sem fel nem világosította az emberiséget veszélyeiről, sem ezeknek elhárításáról nem gondoskodott a megfelelő hygienikus prophylaxis alkalmazásával.

A cultura okozta a veszedelmes szembajok egész sorát, különösen a rövidlátást és az úgy nevezett iskolabetegségeket (idegesség, vérszegénység, elgörbülés, csont és fogbántamalmak stb.), amidőn iskolába kényszeríti a zsenge embereket, de nem védi meg őket kellőleg vagy sehogy sem ennek testi ártalmaitól.

A cultura pusztító hatása nyilvánul meg a táplálkozási és anyagcsere-zavarok nagy csoportjában, mert egyrészt nem tanítja az embereket a helyes táplálkozás elveire, másrészről nem tudja kellőleg ellenőrizni a tápszereket.

Ide sorolhatjuk a syphilis és venereás bántalmak óriási pusztításait, midőn a cultura egyes kinövései a nemi ösztönök korai ébredését egyenesen elősegítik, másrészt a megélhetés és családalapítás feltételeit megnehezítik és így a prostitutióra utalják az életük javában lévő férfiakat, anélkül, hogy a fertőzésektől és ezeknek sokszor rémes következményeitől meg tudnák menteni a praktikus hygiene nélkül.

Mindezek mellett a cultura rovására írhatjuk az alkoholismus és szívmérgezések (dohány) igen nagy számát és szomorú alakjait, melyeknek előidézőit a modern állam, mint mondottuk, üzérkedési alapon egyenesen terjeszti.

Az a lesújtó kór, melyet az orvostudomány angiosklerosis (véredények elmeszesedése) diagnosisa czímén ismer, egyenesen és véglegesen a cultura által teremtett küzdelmek és kicsapongások, lues és szívmérgezések, túlhajtott idegesség és lázas túlerőltetés következménye. Ijesztő tény, hogy mindegyre korábban kapják meg e bajt a cultura harezosai és betegei ifjan dőlnek ki a sorból – összetörnek. Innét van az a világszerte észlelt tény, hogy az emberi közép életkor számai egyre alacsonyabbak és hogy a culturnemzetek hamar »kiélik« magukat, elnéptelenednek, vagyis a cultura hyperculturává torzult.

Legfeljebb a gyógyító-tudományra foghatja a sociologus több-kevesebb joggal, hogy ellene működik a naturalis selectio

törvényeinek, midőn a részben vagy egészben nyomorultakat megtartja önmaguknak és a társadalomnak terhére, a hygiene azonban, a baj megelőzésének tudománya, a legszigorúbb bírálat előtt is felüláll minden ilyen vádon. Nem a hygiene ellensége az eugenetikának, hanem az egészségügyi követelmények figyelmen kívül hagyása, mert ez degenerálja az embereket.

Hogy a társadalom a jövendő nemzedékek megjavítását elérhesse, elsősorban követelnie kell a maga által alkotott culturállamtól, hogy az az egészség megvédését legnagyobb kötelességének tudja. Ne tévedjen meg annyira, hogy a társadalomra és önmagukra veszedelmes betegeket és bűnözőket műtét útján fosztassa meg legnagyobb emberi joguktól, a propagatiótól (asexualitas), hanem inkább önmaga legyen egy természetes és nagyszabású eugenetika forrásává.

Ha a cultura és hygiene egyenrangú politikai tényezővé lesz, akkor egymás mellett és nem egymás ellen vívják meg diadalmas csatájukat az emberi közöny, műveletlenség és az életértéket lebecsülő gondolkodás sötétsége ellen és a nemzeti érzés óriási motívumának hajtó erejével győzedelmes culturnemzetet – magyar nemzetet – állít majd a magyar közegészségügyi politika az európai nagy népek sorába.

Hazánknak különösen, államosított és magyar közegészségügyi politika kell, magyar egészségügyi ministerium. Éppen ma, midőn divatban van minden becsületes ok nélkül támadni a nemzet fogalmát, vitatni létjogát, kell minden intézményünkbe bevinni a hazaszeretet mozgató erejének hatalmát.

Ez az érzés kisérjen minket felemelkedésünkben nagy és általános emberi szempontokhoz, melyek midőn a cultura lázas előretörtetésében egy bizonyos nyugodtabb ütemre szoktatják az emberiséget, ugyanakkor vérükbe viszik azt a meggyőződést, hogy csak egészséges nemzet lehet gazdag, boldog és szabad.

Tuszkai Ödön.